

УДК 347.78

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.26>

ЮРИДИЧНІ ОЗНАКИ ДОГОВОРІВ ЩОДО РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ НА ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА АБО ОБ'ЄКТИ СУМІЖНИХ ПРАВ

Ромась Д.С.,
*доктор філософії з права,
доцент кафедри приватного права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Ромась Д.С. Юридичні ознаки договорів щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав.

Стаття присвячена аналізу договорів щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав. Договорами щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав є трудовий договір (контракт), договір про створення за замовленням і використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав, договір про передання (відчуження) майнових прав на об'єкт авторського права або об'єкт суміжних прав, ліцензійний договір на використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав.

Досліджено, що договори про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності належать до окремої категорії договірних зобов'язань у цивільному праві. Більше того, ліцензійний договір є надбанням права інтелектуальної власності як підгалузі цивільного права, у той час як договір про створення за замовленням і використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав; договір про передання (відчуження) майнових прав на об'єкт авторського права або об'єкт суміжних прав входять до сфери цивільного права. Наприклад, договір про передання (відчуження) майнових прав на об'єкт авторського права або об'єкт суміжних прав є договірним зобов'язанням щодо передання майна у власність, як от договір купівлі-продажу, дарування.

Доведено, що через подвійне регулювання таких договорів існують певні колізії у понятійному апараті. Наприклад, у сфері авторського права «прокат» не означає класичне цивілістичне розуміння договору про користування майном для задоволення побутових невиробничих потреб. У авторському праві прокат це не окремий вид договору, а одне з майнових прав, яке може бути передане (надане) в межах ліцензійного договору або договору про передання майнових прав.

У контексті юридичних ознак договори щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав є консенсуальними та оплатними.

Ключові слова: юридичні ознаки, авторське право, майнові права, ліцензійний договір, істотні умови.

Romas D.S. Legal symbols of agreements for the disposal of mine rights to objects of copyright or property rights.

The article is devoted to the analysis of agreements for the disposal of mining rights to objects of copyright and to objects of proprietary rights. Agreements for the disposal of mine rights to objects of copyright or rights of property include an employment agreement (contract), a contract for agreements and a vicious object of copyright or rights of property, a contract of employment. transfer (alienation) of primary rights to an object of copyright or an object of associated rights, a license agreement for a third object of copyright or an object of associated rights.

It has been established that agreements on the management of intellectual property rights belong to the same category of contractual obligations under civil law. Moreover, the license agreement is in addition to the rights of intellectual property as a basis of civil law, while the agreement is related to

the agreements and the vicarious object of copyright or the object property rights; an agreement on the transfer (assignment) of major rights to the object of copyright or the object of proprietary rights falls within the scope of civil law. For example, an agreement on the transfer (assignment) of main rights to an object of copyright or the object of proprietary rights is a contractual obligation to transfer the main rights to the authority, as from a purchase and sale agreement, or a gift.

It has been proven that through the independent regulation of such agreements, there will be conflicts in the conceptual apparatus. For example, in the sphere of copyright law, 'rental' does not mean the classically civilistic rationale for an agreement on the use of mines to satisfy everyday non-virtual needs. The copyright right is not a similar type of contract, but one of the mining rights that can be transferred within the framework of a license agreement or an agreement on the transfer of mining rights.

In a legal context, the sign of an agreement is to manage the main rights to objects of copyright and the objects of proprietary rights - consensual and paid.

Key words: legal marks, copyright, mine rights, license agreement, original minds.

Постановка проблеми. Правовідносини у сфері авторського права дедалі частіше реалізуються через ліцензійні договори, договори про передання майнових прав, договори замовлення та інші цивільно-правові конструкції, які вимагають гнучкого, але водночас чіткого правового регулювання. Незважаючи на наявність нормативної бази, в українському праві та судовій практиці досі існують значні прогалини та колізії щодо класифікації таких договорів, істотних умов, юридичних ознак тощо. У зв'язку з цим, існує потреба в комплексному дослідженні правової природи договорів у сфері авторського права.

Стан опрацювання тематики. Проблеми у сфері авторського права свого часу досліджували Т.М. Вахонєва, І.В. Венедіктова, І.В. Зайцева-Калаур, О.П. Орлюк, О.А. Підпригора, Р.О. Стефанчук, О.І. Харитонova, Р.Б. Шишка, О.О. Штефан, А.С. Штефан та інші. Втім наукові розробки щодо правової природи та характеристик договірних зобов'язань у сфері авторського права й досі носять фрагментарний характер, що зумовлює актуальність обраної тематики.

Метою статті є аналіз нормативного регулювання договірних зобов'язань у авторському праві крізь призму теорії.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про авторське право і суміжні права» первинним суб'єктом авторського права є автор твору, у той же час суб'єктами майнових авторських прав можуть бути також інші фізичні або юридичні особи, до яких перейшли майнові права на твір на підставі правочину або закону. Законом чітко передбачений перелік правочинів, за якими може відбуватись розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав (ч. 1 ст. 48): трудовий договір (контракт) – в частині умов щодо розподілу майнових прав на службовий твір або службове виконання, службову фонограму, службову відеограму; договір про створення за замовленням і використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав; договір про передання (відчуження) майнових прав на об'єкт авторського права або об'єкт суміжних прав; ліцензійний договір на використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав; публічна ліцензія на використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав; інші правочини щодо розпоряджання майновими правами на об'єкт авторського права або об'єкт суміжних прав [1]. Усе вказане має назву «правочини щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав», як вказано у ч. 2 цієї ж статті. У даному випадку законодавець застосовує поняття «правочин», а не «договір», що зумовлює наявність не лише двосторонніх правочинів – договорів, а й ліцензій, які є односторонніми правочинами. Таким чином, «правочин» об'єднує усе вказане.

Договори щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав переважно є двосторонніми, навіть, якщо однією зі сторін буде декілька співавторів. Однак частими випадками є багатосторонні договори. Наприклад, між розробником програмного забезпечення, дистриб'ютором і кінцевим користувачем було укладено багатосторонній ліцензійний договір, за яким розробник надає дистриб'ютору невиключну ліцензію на розповсюдження програмного продукту, а той передає обмежену ліцензію кінцевому користувачу для комерційного використання. ЦК України трактує багатосторонній договір як договір, що укладається більш як двома сторонами (ч. 4 ст. 626) [2]. Слід погодитись з думкою, що поняття багатостороннього договору не слід вузько, буквально тлумачити (за кількістю сторін), а, в першу чергу, варто враховувати спрямованість прав та обов'язків сторін договору. Багатосторонні договори

опосередковують цивільно-правові відносини осіб, що прагнуть досягти спільної мети, де кожен учасник є самостійною стороною договору, а загальна кількість сторін, як правило, є три та більше [3, с. 99].

Далі слід розглянути вказані правочини з позиції форми, істотних умов та юридичних характеристик. Загальноприйнятими істотними умовами таких договорів є *предмет* – відомості, що дозволяють ідентифікувати відповідний об'єкт (назва та/або інші характерні ознаки) та обсяг майнових прав на відповідний об'єкт, що передаються (надаються) за договором; та *ціна* – розмір чи спосіб визначення плати (винагорода) або зазначення про безвідплатний характер договору (з абз. 2 ч. 2 ст. 48 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [1]. Цікаво, що наприклад, предметом договору купівлі-продажу може бути майно (товар), яке є у продавця на момент укладення договору або буде створене (придбане, набуто) продавцем у майбутньому (ч. 1 ст. 656 ЦК України) [2], у той час як у договорах про розпорядження майновими правами на об'єкт авторського права або об'єкт суміжних прав об'єкти і майнові права, яких не існувало на момент укладення договору не можуть бути предметом договору (абз. 2 ч. 1 ст. 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [1], а предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, які на момент укладення договору не були чинними (ч. 5 ст. 1109 ЦК України) [2]. Повертаючись до істотних умов важливою істотною умовою у деяких з них може бути *строк* (ст. 1110 ЦК України) та *територія* використання (ч. 3 ст. 1109 ЦК України), або ж тираж примірників (ч. 2 ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

У деяких видах договорів щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав законом також передбачено деякі елементи змісту договору – права та обов'язки сторін, якщо інше не передбачено договором. Так, якщо інше не передбачено ліцензійним договором, ліцензіат має право: вчиняти дії допоміжного характеру, якщо без вчинення таких дій здійснення ліцензіатом передбачених договором прав і обов'язків є об'єктивно неможливим або істотно ускладненим; залучати під власну відповідальність третю особу, якщо без участі такої третьої особи (таких третіх осіб) здійснення ліцензіатом передбачених договором прав і обов'язків є об'єктивно неможливим або істотно ускладненим (ч. 5 ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [1].

У контексті юридичних ознак договори щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав є консенсуальними та оплатними. Це можна прослідкувати на прикладі ліцензійного договору, за яким одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав визначеним способом (способами) протягом певного строку на певній території, а ліцензіат зобов'язується вносити плату за використання об'єкта, якщо інше не встановлено договором (ч. 1 ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [1]. Такий договір вважається укладеним у момент досягнення згоди між сторонами щодо всіх істотних умов, тобто без необхідності передання майна чи вчинення додаткових дій для набуття чинності. Це означає, що як тільки ліцензіар і ліцензіат узгодили умови (обсяг прав, територія, строк, винагорода тощо), договір набирає сили навіть до фактичного надання прав чи внесення плати.

Щодо оплатності, то в договорах щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав ціна договору має різну природу. У ліцензійному договорі ціна договору є винагородою, яка може бути у вигляді паушальних платежів (одноразова виплата) та регулярних виплат (роялті). Податковий кодекс України визначає роялті як будь-який платіж, отриманий як винагорода за використання або за надання права на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ст. 14.1.225.) [4]. Роялті виплачується, як правило, періодично, із застосуванням різних критеріїв часових рамок – щомісячно, щоквартально тощо.

Необхідно звернути увагу на той факт, що договори щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав мають галузеву приналежність (у деяких випадках навіть підгалузеву). Слід погодитись з думкою С.Д. Гринько, що вид якогось роду завжди відтворює істотні ознаки як даного роду, так і предметів, що входять до складу виду, що дозволяє відрізнити їх від інших предметів даного роду [5, с. 49]. Так, ліцензійний договір та договори про створення на замовлення об'єкта авторського права і про відчуження майнових прав на об'єкт авторського права належать до цивільного права, у той час як службові твори та трудо-

вий договір у сфері авторського права належать до трудового права з фрагментами права інтелектуальної власності. Так, Закон України «Про авторське право і суміжні права» регулює питання особистих немайнових авторських прав на службовий твір, які належать працівникові, творчою працею якого створено такий твір (ч. 1 ст. 14) [1], а майнові права на службовий твір за загальним правилом переходять до роботодавця з моменту створення службового твору у повному складі (ч. 2 ст. 14) [1]. Однак загаданий закон не містить вимог до заробітної плати такого працівника, його відпустки тощо.

Додатково слід вказати на ще один критерій поділу договорів щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав. За юридичною спрямованістю цивільним законодавством України здійснено поділ договірних зобов'язань на: 1) договори про передачу майна у власність; 2) договори про передачу майна у тимчасове володіння та користування; 3) договори про виконання робіт і надання послуг. Однак договори про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності належать до окремої категорії, яка не повністю вкладається в класичний поділ, однак певне співвідношення може бути прослідковано. Якщо йдеться про повне або часткове передання майнових прав інтелектуальної власності у власність, такий договір можна порівняти з договорами про передачу майна у власність. Також якщо йдеться про тимчасове надання права користування майновими правами інтелектуальної власності, це відповідає договорам про передачу майна у тимчасове володіння та користування. Такий договір є ліцензійним, де право власності залишається у ліцензіара, а ліцензіат отримує лише тимчасове право використовувати об'єкт. Крім того, як вже було вказано вище, якщо договір стосується виконання певних робіт або надання послуг у сфері інтелектуальної власності, наприклад, створення нового твору або розробки, він має ознаки договорів про виконання робіт і надання послуг.

Договори, пов'язані із створенням і використанням творів інтелектуальної діяльності, утворюють самостійну групу цивільно-правових договорів, які укладаються організаціями (видавництвами, кіностудіями, театрами тощо) і авторами з приводу створення і використання творів, або у зв'язку з діяльністю культурних закладів, що займаються розповсюдженням та виконанням авторських договорів [6, с. 237]. У зв'язку з цим, необхідно визнати, що договір про створення *за замовленням* і використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав; договір про *передання (відчуження)* майнових прав на об'єкт авторського права або об'єкт суміжних прав складають окрему групу договорів. Так, договір про створення *за замовленням* і використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав має спільні риси з договором підяду за ЦК України, адже за договором підяду одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу (ч. 1 ст. 837) [2]. Центральним у такому порівнянні є замовлення, однак різняться вони у контексті власності кінцевого продукту. Якщо в договорі підяду результат передається замовникові (ч. 2 ст. 837 ЦК України) [2], то у договорі про створення *за замовленням* і використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав майнові права на твір, створений за замовленням, переходять до замовника з моменту створення твору у повному складі, якщо інше не передбачено договором замовлення (ч. 2 ст. 15) [1], але особисті немайнові авторські права на твір, створений за замовленням, належать автору (ч. 1 ст. 15) [1], а також автор має право на винагороду, якщо майнові права на твір переходять до замовника (ч. 3 ст. 15) [1].

Договір про передання (відчуження) майнових прав на об'єкт авторського права або об'єкт суміжних прав є договірним зобов'язанням щодо передання майна у власність, як от договір купівлі-продажу, дарування. За договором про передання майнових прав інтелектуальної власності одна сторона (особа, що є суб'єктом майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах (ч. 1 ст. 1113 ЦК України). У даному визначенні йдеться про умови передання майнових прав, але не встановлюється обов'язковість плати, тобто передання прав може бути як платним, так і безоплатним, залежно від домовленості сторін. Наприклад, автор безкоштовно передає майнові права на свій твір благодійному фонду або розробник дарує компанії права на програму без плати, за умови згадки про авторство.

Непоміченою у Законі України «Про авторське право та суміжні права» залишилась ще одна конструкція – прокат. Так, у класичному розумінні за договором прокату наймодавець, який здійс-

нює підприємницьку діяльність з передавання речей у найм, передає або зобов'язується передати рухому річ наймачеві у володіння та користування за плату на певний строк (ч. 1 ст. 787 ЦК України) [2], однак предметом договору прокату є рухома річ, яка використовується для задоволення побутових невиробничих потреб (ч. 1 ст. 788 ЦК України) [2]. У свою чергу, в авторському праві законодавець розглядає *прокат* як надання у користування (у тому числі визначеним способом) примірника твору, фонограми, відеограми на встановлений строк з метою одержання прямої чи опосередкованої комерційної вигоди. У такому випадку прокат велосипеда та прокат твору, звісно, мають відмінності. По-перше, як вже було зазначено, предметом договору прокату є матеріальна рухома річ, а прокату у авторському праві – нематеріальний об'єкт. По друге, за договором прокату здійснюється тимчасове володіння і користування річчю, а прокат твору є право на використання об'єкту права інтелектуальної власності.

Отже, прокат у авторському праві це надання права використання об'єкта авторського права, що є однією з умов, наприклад, ліцензійного договору. Так, у разі якщо автор при здійсненні запису виконання надає згідно з договором дозвіл виробнику фонограми, виробнику відеограми на відтворення примірників фонограми, відеограми, вважається, якщо інше не зазначено в договорі, що автор надає виробнику фонограми чи виробнику відеограми виключне право на *прокат* примірників запису твору (ч. 6. ст. 12 Закону України «Про авторське право та суміжні права») [1]. Отже, у сфері авторського права «прокат» – це не окремий вид договору, а одне з майнових прав, яке може бути передане (надане) в межах ліцензійного договору або договору про передавання майнових прав.

З усього зазначеного вище стає очевидно, що нормативне регулювання договірних зобов'язань щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав має подвійне регулювання як ЦК України, так і профільним законом. При цьому положення щодо ліцензійного договору в деякій мірі дублюються, у той час як договір про створення за замовленням та про передавання (відчуження) майнових прав регулюється у більшій мірі саме ЦК України.

Висновки. Договори щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав переважно можуть бути двосторонніми та багатосторонніми.

Істотними умовами таких договорів є предмет, ціна, строк, територія тощо. Варто вказати, що в деяких договорах можуть бути наявними усі перелічені істотні умови одночасно (наприклад, ліцензійний договір) або лише предмет (наприклад, безоплатний договір про відчуження майнових прав), або предмет і ціна (оплатні договори). Предметом таких договорів зазвичай є назва та/або інші характерні ознаки об'єкта авторського права, а також обсяг майнових прав на цей об'єкт. Ціна договору найчастіше є винагородою, яка може бути у вигляді паушальних платежів (одноразова виплата) та регулярних виплат (роялті).

Договори щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав є консенсуальними (вважається укладеним у момент досягнення згоди між сторонами щодо всіх істотних умов, без необхідності передавання майна чи вчинення додаткових дій для набуття чинності) та переважно оплатними (безоплатними теж можуть бути).

Договори щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав мають галузеву приналежність (у деяких випадках навіть підгалузеву). Наприклад, ліцензійний договір та договори про створення на замовлення об'єкта авторського права і про відчуження майнових прав на об'єкт авторського права належать до цивільного права, у той час як службові твори та трудовий договір у сфері авторського права належать до трудового права з фрагментами права інтелектуальної власності.

Таким чином, договори щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав є двосторонніми, консенсуальними, оплатними, істотними умовами яких можуть бути предмет, ціна, строк, територія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України № 2811-IX від 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

3. Таран О.С. Пропозиція укласти багатосторонній договір (цивільно-правовий аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Ужгород, 2016. Т. 1. Вип. 38. С. 98–100. URL: <https://dspace2.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3570c88d-21f1-4c6a-9239-16e8b1e91665/content>.
4. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13, 13-14, 15-16, 17, стор. 556, ст. 112.
5. Гринько С.Д. Деліктні зобов'язання римського приватного права: поняття, система, рецепція: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. 724 с.
6. Вахонєва Т.М. Авторське право і суміжні права в Україні: навчальний посібник. 2-е видання. Київ: Дакор, 2019. 576 с.